

OBSAH

Úvod ---- 13

KAPITOLA 1: ZÁVISLOSTNÍ PŘÍSTUP K SYNTAXI ---- 17

- 1.1 Základní pojmy závislostní syntaxe ---- 18
 - 1.1.1 Vztah závislostního grafu a syntaktické reprezentace ve školské syntaxi ---- 18
 - 1.1.2 Tzv. „základní“ větná dvojice podmět a přísudek a její pojetí ---- 19
 - 1.1.3 Větné vztahy překračující závislost jako dvoječlenný vztah ---- 20
- 1.2 Dvě roviny popisu větné stavby, jejich jednotky a funkční generativní popis (FGP) ---- 24
 - 1.2.1 Vztah reprezentace mezi formou a funkcí, homonymie a synonymie jako dva zdroje asymetrie jazykového znaku ---- 24
 - 1.2.2 Rovina významové a povrchové stavby věty ---- 26
 - 1.2.3 Vlastnosti tektogramatické roviny ---- 30
- 1.3 Gramatika a slovník: Valence a valenční rámec ---- 32
- 1.4 Soustava syntaktických pojmů ---- 32
- 1.5 Gramatické kategorie pojmenovávací a usouvztažňovací ---- 36
- 1.6 Závěry kapitoly 1 ---- 37

KAPITOLA 2: TYPY ZÁVISLOSTNÍCH VZTAHŮ ---- 39

- 2.1 Slovesná doplnění valenční, kvazivalenční a nevalenční ---- 40
- 2.2 Povrchová vypustitelnost a všeobecnost aktantu ---- 44
- 2.3 Vztah sémantických rolí a aktantů ---- 44
 - 2.3.1 Původce/Konatel/Aktor (ACT, angl. actor) ---- 46
 - 2.3.2 Patiens/Objektiv (PAT, angl. patiens) ---- 47
 - 2.3.3 Adresát (ADDR, angl. addressee) ---- 48
 - 2.3.4 Výsledek/Efekt (EFF, angl. effect) ---- 48
 - 2.3.5 Původ/Origo (ORIG, angl. origin) ---- 49
- 2.4 Kvazivalenční doplnění: jejich povaha a charakteristika ---- 50
 - 2.4.1 Určení překážky (OBST, angl. obstacle) ---- 51
 - 2.4.2 Určení mediátoru (prostředníka, MED, angl. mediator) ---- 52
 - 2.4.3 Určení záměru (INTT, angl. intent) ---- 52
 - 2.4.4 Určení rozdílu (DIFF, angl. difference) ---- 53
- 2.5 Typy volných určení ---- 54
 - 2.5.1 Určení časová ---- 54
 - 2.5.1.1 Časová určení na otázku *kdy?* (TWHEN, angl. Temporal - when) ---- 54
 - 2.5.1.2 Časová určení na otázku *odkdy?* (TSIN, angl. Temporal - since when) ---- 55
 - 2.5.1.3 Časová určení na otázku *dokdy?* (TTILL, angl. Temporal - till) ---- 55
 - 2.5.1.4 Časová určení na otázku *jak dlouho?* (THL, angl. Temporal - how long) ---- 56

- 2.5.1.5 Časová určení na otázku *jak často?* (THO, angl. Temporal - how often) ---- 56
- 2.5.1.6 Časová určení na otázku *na kdy?* (TOWH, angl. Temporal - to when) ---- 57
- 2.5.1.7 Časová určení na otázku *ze kdy?* (TFRWH, angl. Temporal - from when) ---- 57
- 2.5.1.8 Časová určení na otázku *na jak dlouho?* (TFHL, angl. Temporal - for how long) ---- 57
- 2.5.2 Určení lokální a směrová ---- 57
 - 2.5.2.1 Lokální určení na otázku *kde?* (LOC, angl. locative) ---- 58
 - 2.5.2.2 Lokální určení na otázku *odkud?* (DIR1, angl. directional - from) ---- 59
 - 2.5.2.3 Lokální určení na otázku *kudy?* (DIR2, angl. directional - which way) ---- 60
 - 2.5.2.4 Lokální určení na otázku *kam?* (DIR3, angl. directional - to) ---- 61
- 2.5.3 Určení kauzální ---- 63
 - 2.5.3.1 Určení příčiny (CAUS, angl. cause) ---- 63
 - 2.5.3.2 Určení účelu (AIM, angl. aim) ---- 64
 - 2.5.3.3 Určení podmínky (COND, angl. condition) ---- 65
 - 2.5.3.4 Určení přípustky (CNCS, angl. concession) ---- 67
- 2.5.4 Určení v širokém slova smyslu způsobová ---- 67
 - 2.5.4.1 Určení vlastního způsobu (MANN, angl. manner) ---- 67
 - 2.5.4.2 Určení míry (EXT, angl. extent) ---- 68
 - 2.5.4.3 Určení srovnání (CPR, angl. comparison) ---- 69
 - 2.5.4.4 Určení rozdílu (DIFF, angl. difference) ---- 72
 - 2.5.4.5 Určení prostředku (MEANS, angl. means) ---- 72
 - 2.5.4.6 Určení kritéria/pomůcky (CRIT, angl. criterion) ---- 72
 - 2.5.4.7 Určení doprovodu (ACMP, angl. accompaniment) ---- 73
 - 2.5.4.8 Určení zřetele (REG, angl. regard) ---- 75
 - 2.5.4.9 Určení účinku (RESL, angl. result) ---- 75
 - 2.5.4.10 Určení prospěchu (benefaktoru, beneficiantu, BEN, angl. beneficiary) ---- 76
- 2.5.5 Rozšířený repertoár funktorů ---- 78
 - 2.5.5.1 Určení kontradikční (CONTRD, angl. contradiction) ---- 78
 - 2.5.5.2 Určení dědictví (HER, angl. heritage) ---- 79
 - 2.5.5.3 Určení substituce (SUBS, angl. substitution) ---- 79
- 2.5.6 Určení s dvojím závislostním vztahem - doplněk (COMPL, angl. complement) ---- 81
- 2.6 Vztah funktoru a subfunktora ---- 82
 - 2.6.1 Zavedení pojmu subfunktora ---- 82
 - 2.6.2 Subfunktory lokální, směrové a časové ---- 83
 - 2.6.3 Perspektiva rozšíření seznamu subfunktora ---- 84
- 2.7 Příklady zpracování valenčních rámců sloves s ohledem na sémantické skupiny ---- 85
 - 2.7.1 Ukázka analýzy sloves „změny přináležitosti“ ---- 85
 - 2.7.2 Ukázka analýzy sloves pohybu ---- 89
- 2.8 Valence substantiv ---- 90
 - 2.8.1 Specifická valenční doplnění substantiv ---- 90
 - 2.8.2 Valence deverbativních substantiv odvozených syntaktickou derivací ---- 90
 - 2.8.3 Valence deverbativních substantiv odvozených lexikální derivací ---- 93
 - 2.8.4 Specifická substantivní doplnění nevalenční ---- 95
 - 2.8.4.1 Přívlástek restriktivní (RSTR, angl. restrictive) ---- 95
 - 2.8.4.2 Funktor identity (ID, angl. identity) ---- 95
 - 2.8.4.3 Kandidát na nový funktor (SELECT, angl. selection) ---- 95
- 2.9 Valence adjektiv ---- 97
 - 2.9.1 Valence adjektiv primárních ---- 97
 - 2.9.2 Valence u komparativu ---- 98
- 2.10 Stručné závěry o valenci ---- 99

KAPITOLA 3: DIATEZE A ALTERNACE

(JAKO PROSTŘEDKY HIERARCHIZACE VĚTNÉ STRUKTURY) ---- 101

- 3.1 K pojetí diateze a alternace ---- 102
- 3.2 Gramatické diateze ---- 103

- 3.2.1 Pasivní diateze ---- 103
- 3.2.2 Rezultativní diateze ---- 105
- 3.2.3 Recipientní (pasivní) diateze ---- 109
- 3.2.4 Deagentní diateze ---- 111
- 3.2.5 Dispoziční diateze ---- 112
- 3.2.6 Reciproční diateze ---- 112
- 3.2.7 Kauzativní „diateze“ (se slovesy *nechat, dát*) ---- 114
- 3.2.8 Shrnutí gramatických diatezí ---- 114
- 3.2.9 Tabulka kombinací diateze a vidu ---- 116
- 3.3 Alternace slovesných rámců ---- 116
 - 3.3.1 Lexikálně sémantické konverze ---- 117
 - 3.3.1.1 Konverzní lokativní alternace („locatum“ - „lokace“) ---- 118
 - 3.3.1.2 Alternace „nositel děje“ - „lokace“ ---- 122
 - 3.3.1.3 Alternace „materiál“ - „produkt“ ---- 123
 - 3.3.1.4 Alternace „substance“ - „zdroj/lokace“ ---- 124
 - 3.3.1.5 Alternace „část těla“ - „jeho posedor“ ---- 125
 - 3.3.1.6 Lokativní alternace bez „agentu“ ---- 126
 - 3.3.1.7 Alternace „prostor“ - „pohybující se objekt“, resp. „objekt/prostor“ - „otvor“ ---- 126
 - 3.3.2 Různé strukturální vyjádření téhož situačního participantu ---- 127
 - 3.3.2.1 Dvojití vyjádření „lokace“ (patiens a směrové doplnění) ---- 128
 - 3.3.2.2 Dynamické a statické vyjádření „lokace“ ---- 129
 - 3.3.3 Strukturální rozpad situačního participantu ---- 130
 - 3.3.4 Reprezentace (lexikalizovaných) alternací ---- 132
- 3.4 Závěry o diatezích a lexikalizovaných alternacích ---- 134

KAPITOLA 4: KOORDINACE, APOZICE, PARENTEZE. ELIPSA ---- 135

- 4.1 Teoretické problémy koordinace ---- 136
 - 4.1.1 Koordinace a několikanásobný přísudek ---- 138
 - 4.1.2 Koordinace větných členů a elipsa ---- 139
 - 4.1.3 Koordinace lineární a hierarchická ---- 142
 - 4.1.4 Koordinování funkčně nestejných členů ---- 143
 - 4.1.5 Návrhy pro zachycení elipsy v koordinaci ---- 144
 - 4.1.6 Hypotaktická koordinace ---- 145
- 4.2 Typy koordinace ---- 146
 - 4.2.1 Poměr slučovací (CONJ - konjunkce) ---- 146
 - 4.2.2 Poměr odporovací (ADVS - adverbativní) ---- 146
 - 4.2.3 Poměr vylučovací (DISJ - disjunktivní) ---- 147
 - 4.2.4 Poměr stupňovací (GRAD - gradační) ---- 147
 - 4.2.5 Poměr důvodový (REAS - reason) ---- 148
 - 4.2.6 Poměr konfrontační (CONFR - confrontation) ---- 148
 - 4.2.7 Poměr soupeření (CONTRA - competition) ---- 148
 - 4.2.8 Poměr důsledkový (CSQ - consequence) ---- 149
- 4.3 Apozice (poměr přístavkový - APPS) ---- 149
- 4.4 Vsouvání (poměr parentetický - PAR) ---- 150
- 4.5 Elipsa ---- 151
 - 4.5.1 Podstata elipsy ---- 151
 - 4.5.2 Elipsa a vypustitelnost ---- 152
 - 4.5.3 Typy povrchové nepřítomnosti (doplněných) členů ---- 153
 - 4.5.4 Doplnění kandidující na gramatikalizované elipsy ---- 154
 - 4.5.4.1 Srovnávací konstrukce ---- 155
 - 4.5.4.2 Určení výjimky (EXC) a adice (ADDIT) ---- 158
 - 4.5.4.3 Určení substituce (SUBS) ---- 161
 - 4.5.4.4 Asymetrie: koordinace - determinace vs. parataxe - hypotaxe ---- 162
- 4.6 Závěry o jevech analyzovaných v kapitole o koordinaci, apozici, parentezi a elipse ---- 162

KAPITOLA 5 :KOREFERENCE. INFINITIVNÍ KONSTRUKCE. NOMINALIZACE ---- 163

- 5.1 O koreferenci obecně ---- **164**
- 5.2 Vztažné klauze ---- **164**
- 5.3 Koreference vyjádřená reflexivem ---- **166**
 - 5.3.1 Reflexivum substantivní ---- **166**
 - 5.3.2 Reflexivum adjektivní ---- **167**
- 5.4 Koreference v konstrukcích s kontrolou ---- **168**
 - 5.4.1 Kontrolovaný infinitiv ve funkci patientu (PAT) ---- **169**
 - 5.4.1.1 Slovesa s kontrolou $ACT_G = Sb_D$ ---- **169**
 - 5.4.1.2 Slovesa s kontrolou $ADDR_G = Sb_D$ ---- **170**
 - 5.4.1.3 Slovesa s možností dvojí kontroly $ACT_G/ADDR_G = Sb_D$ ---- **170**
 - 5.4.2 Kontrolovaný infinitiv ve funkci EFF (efektu) ---- **172**
 - 5.4.2.1 Slovesa s kontrolou $PAT_G = Sb_D$ (tzv. slovanský akuzativ s infinitivem) ---- **172**
 - 5.4.3 Kontrolovaný infinitiv ve funkci záměru (INTT) ---- **174**
 - 5.4.4 Neutralizace aktivního a pasivního infinitivu ---- **175**
 - 5.4.5 Kontrolovaný infinitiv v pozici subjektu ---- **176**
 - 5.4.5.1 Subjektový infinitiv u sloves vyjadřujících pocity ---- **176**
 - 5.4.5.2 Verbonominální přísudky s modálním nebo hodnotícím adjektivem ---- **177**
 - 5.4.5.3 Verbonominální přísudky substantivní s kontrolou ---- **178**
 - 5.4.6 Kontrolovaný infinitiv v pozici atributu ---- **179**
 - 5.4.6.1 Kontrolor je vyjádřen jako součást atributivní konstrukce ---- **180**
 - 5.4.6.2 Kontrolor je explicitně vyjádřen mimo atributivní konstrukci ---- **181**
 - 5.4.6.3 Subjekt přívláskového infinitivu je všeobecný ---- **182**
 - 5.4.6.4 Testy pro hledání kontrolora ---- **182**
- 5.5 Analytické predikáty ---- **183**
- 5.6 Přechodníkové vazby ---- **184**
- 5.7 Kontrola a nominalizace ---- **186**
- 5.8 Závěr o jevech gramatické koreference ---- **188**

KAPITOLA 6: AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ ---- 189

- 6.1 Aktuální členění jako součást hloubkové syntaktické struktury ---- **190**
- 6.2 K tradičnímu pojetí aktuálního členění ---- **193**
 - 6.2.1 Některá východiska popisu aktuálního členění větého v české lingvistice ---- **193**
 - 6.2.2 Zjišťování jevů aktuálního členění ---- **196**
 - 6.2.2.1 Otázkový test ---- **196**
 - 6.2.2.2 Negační test ---- **198**
- 6.3 Aktuální členění české věty ---- **199**
 - 6.3.1 Kontextové zapojení jako primární opozice ---- **200**
 - 6.3.1.1 Kontextově zapojené a nezapojené členy věty ---- **200**
 - 6.3.1.2 Členění věty na základ a ohnisko ---- **204**
 - 6.3.1.3 Výpovědní dynamičnost ---- **207**
 - 6.3.1.4 Aktuální členění souvětí ---- **208**
 - 6.3.2 Aktuální členění a slovosled ---- **209**
 - 6.3.2.1 Slovosledné principy v češtině ---- **209**
 - 6.3.2.2 Vztah povrchového slovosledu a aktuálního členění ---- **210**
 - 6.3.2.3 Pořadí členů věty v základu ---- **211**
 - 6.3.2.4 Pořadí členů věty v ohnisku ---- **212**
 - 6.3.3 Projektivita jako jedna z vlastností závislostní struktury vzhledem k slovosledu ---- **214**
 - 6.3.4 Rematizátory ---- **220**
 - 6.3.4.1 O rematizátorech obecně ---- **220**
 - 6.3.4.2 Pozice rematizátorů v tektogramatickém stromě: dosah rematizátorů ---- **223**
 - 6.3.4.3 Rematizátory v souvětí ---- **225**
 - 6.3.5 Aktuální členění tázacích vět ---- **227**
 - 6.3.6 Intonace jako další prostředek signalizace aktuálního členění v češtině ---- **233**

6.4 Shrnutí kapitoly 6 o aktuálním členění ---- 234

KAPITOLA 7: KOOPERACE MORFOLOGIE A SYNTAXE ---- 235

- 7.1 Derivační morfologie a její podíl na syntaxi ---- 236
 - 7.2 Zařazení zájmen a číslovek (slovní druhy nezákladové) ---- 237
 - 7.2.1 Zájmena a zájmenná slova ---- 238
 - 7.2.2 Číslovky ---- 245
 - 7.3 Morfologické kategorie pojmenovávací ---- 247
 - 7.3.1 Pojmenovávací kategorie slovesa ---- 248
 - 7.3.1.1 Slovesný čas ---- 248
 - 7.3.1.2 Slovesný vid ---- 249
 - 7.3.1.3 Modalita ---- 250
 - 7.3.1.3.1 Deontická modalita (deontmod) ---- 251
 - 7.3.1.3.2 Skutečnostní modalita (factmod) ---- 252
 - 7.3.1.3.3 Větná modalita (sentmod) ---- 253
 - 7.3.2 Pojmenovávací kategorie substantiva ---- 258
 - 7.3.2.1 Rod substantiv ---- 258
 - 7.3.2.2 Číslo substantiv ---- 258
 - 7.3.3 Pojmenovávací kategorie adjektiva (stupeň) ---- 259
 - 7.4 Kategorie usouvztažňovací ---- 260
 - 7.4.1 Usouvztažňovací kategorie slovesa ---- 261
 - 7.4.1.1 Osoba a číslo slovesa ---- 261
 - 7.4.2 Usouvztažňovací kategorie substantiva (pád) ---- 262
 - 7.4.3 Usouvztažňovací kategorie adjektiva (rod, číslo, pád) ---- 262
 - 7.5 Závěry kapitoly 7 a ukázka tektogramatické struktury věty (64) s gramatémy a derivémy ---- 263
- Summary ---- 264
- Reference ---- 266
- Seznam zkratek ---- 277
- Příloha 1: Zkratky a symboly používané v grafické reprezentaci vět ---- 280
- Příloha 2: Frekvence výskytu jednotlivých funktorů v PDT ---- 283
- Rejstřík věcný ---- 285
- Rejstřík jmenný ---- 290